

Особливості провадження судової експертизи в адміністративному судочинстві

Анна Ярош

кандидат юридичних наук, судовий експерт, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0291-7061>

Тези присвячено розгляду питань, пов'язаних із провадженням судової експертизи в адміністративному судочинстві.

Ключові слова: *судова експертиза; адміністративне судочинство; експерт; висновок експерта; адміністративний суд.*

The Features of Conducting a Forensic Examination in Administrative Proceedings

Anna Yarosh

The theses are devoted to the consideration of issues related to the conduct of forensic examination in administrative proceedings.

Keywords: *forensic examination; administrative proceedings; expert; expert report; administrative court.*

Особлива сфера діяльності адміністративних судів зумовлює потребу в застосуванні спеціальних знань із різних галузей науки й техніки, що дають змогу отримати необхідну інформацію, яка сприятиме всебічному та якісному з'ясуванню усіх аспектів справи. Тому стає очевидним, що в цьому процесі суд не може обійтись без залучення експертів з різних галузей знань. З огляду на специфіку публічно-правових спорів посилюється роль експертної діяльності, а тому виникає потреба в розгляді особливостей провадження судової експертизи в межах адміністративного судочинства.

Питання судово-експертної діяльності та правового статусу експерта в адміністративному судочинстві були предметом дослідження таких науковців, як О. Джафарова, Є. Додін, Т. Коломоець, О. Ключев, О. Луніна, В. Тімашов, О. Угровецький та ін.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» «судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [1].

Процес призначення та проведення судових експертиз в адміністративному судочинстві доволі ґрунтовно прописаний у Кодексі адміністративного судочинства України (далі — КАСУ). На думку О. Ключева, регламентування самого порядку проведення судової експертизи в КАСУ прописана доволі лаконічно, оскільки методика проведення експертного дослідження не є предметом правового регулювання [2, с. 109].

Незважаючи на те що в КАСУ законодавець не навів визначення

терміна «судова експертиза», на думку М. Джафарової, під судовою експертизою в адміністративному процесі варто розуміти спеціальне дослідження певних фактичних обставин адміністративної справи, яке проводить на підставі ухвали адміністративного суду спеціальний суб'єкт (особа), що має спеціальні знання в галузі науки, техніки, ремесла тощо, результатом чого є новий засіб доказування — висновок експерта [3, с. 58].

Розглянемо більш докладно питання, пов'язані з провадженням судової експертизи в адміністративному судочинстві. У ст. 102 КАСУ викладено вимоги до призначення експертизи судом [4]. Як впливає з ч. 1 ст. 102 КАСУ, тільки адміністративний суд має право призначити експертизу, саме для цього на нього покладено обов'язок визначити наявність підстав її призначення. Окрім того, визначаючи необхідність застосування спеціальних знань, адміністративний суд має виявити об'єктивну потребу в застосуванні таких знань для отримання судового доказу. Якщо експертизу призначає суд, сторони обирають експерта або експертну установу за взаємною згодою, а якщо такої згоди не досягнуто, у встановлений судом строк експерта або експертну установу призначає суд. З урахуванням обставин справи суд має право визначити експерта або експертну установу самостійно. У разі необхідності може бути призначено кілька експертів для підготовки одного висновку, у цьому випадку йдеться про комісійну або комплексну експертизу [4].

У ст. 102 КАСУ увагу приділено питанням, які має вирішити експерт. У ч. 6 цієї статті визначено, що питання, які ставлять експертові, і його висновки мають бути в межах компетенції експерта й не можуть виходити за межі його спеціальних знань. Окремим пунктом статті прописана норма, відповідно до якої призначений судом експерт невідкладно має повідомити суд про неможливість проведення ним експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів [4].

Законодавцем чітко визначено положення щодо ухвали про призначення експертизи (ст. 103 КАСУ). Так, про призначення експертизи суд виносить ухвалу, у якій зазначає: підстави проведення експертизи; питання, за якими експерт має надати суду висновок; особу (осіб), якій (яким) доручено проведення експертизи; перелік матеріалів, що надаються для дослідження; інші дані, які мають значення для проведення експертизи. Суд в ухвалі призначає експерта або експертну установу, якщо доручає проведення експертизи кільком експертам або експертним установам. Ухвалу про призначення експертизи направляють особам, яким доручено проведення експертизи, та учасникам справи. Об'єкти й матеріали, що підлягають дослідженню, направляють особі, якій доручено проведення експертизи (експертові або експертній установі) [4].

Однією з важливих частин ухвали суду про призначення експертизи є правильність і повнота поставлених

запитань, що унеможлиблює їх дво-значне тлумачення. Практика свідчить, що формулювання питань для суду є складною справою, оскільки їх можуть поставити нечітко, неточно або некоректно чи без урахування сучасних можливостей судової експертизи. Із метою правильного визначення завдань експертизи та чіткого формулювання питань експерт має враховувати положення відповідних нормативно-правових актів, які містять орієнтовний перелік питань за напрямками експертних досліджень. Зокрема, це наказ ЦУ СБУ, яким затверджено Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України [5]. У ст. 103 КАСУ прописана норма, яка дає змогу звертатись за консультацією до експерта для правильного формулювання питань експертизи. В ухвалі про призначення експертизи суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків [4]. Таке попередження відображено у висновку експерта.

Стаття 104 КАСУ спрямована на реалізацію принципу диспозитивності та створення умов змагальності сторін у судовому процесі й визначає порядок проведення експертизи на замовлення учасників справи. Так, у цій статті зазначено, що учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення [4]. Іншими словами, законодавством передбачена мож-

ливість звернення учасника справи із питанням щодо проведення експертизи не до суду, а безпосередньо до експертної установи або судового експерта.

Як і у випадку призначення експертизи за ініціативою суду, порядок проведення досліджень та складання висновку експерта за результатами проведеного позасудового експертного дослідження визначено відповідно до законодавства. У висновку експерта, коли експертизу проводили на замовлення учасника справи, також зазначено, що висновок підготовлено для подання до суду та експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Стаття містить окреме положення щодо прав та обов'язків експерта, який склав висновок за зверненням учасника справи, а саме зазначено, що він має такі самі права та обов'язки, що й експерт, який проводить експертне дослідження на підставі ухвали суду [4].

Зважаючи на викладене вище, варто зазначити, що необхідність призначення судової експертизи обумовлена реальною потребою у спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, що є предметом доказування. Сьогодні спостерігається посилення ролі судових експертів та значення висновків експертів під час розгляду адміністративних справ. Провадження судової експертизи в порядку адміністративного судочинства має свої особливості, що обумовлено специфікою публічно-правових спорів.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 03.04.2025).
2. Ключев О. М. Процесуальні питання судової експертизи в адміністративного судочинства. *Вісник Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України*. 2018. № 3. С. 109—113.
3. Джафарова М. В. Окремі види експертиз в адміністративному судочинстві України. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 57—61.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 03.04.2025).
5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України : затв. наказ. ЦУ СБУ від 29.05.2015 р. № 371 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-15#Text> (дата звернення: 03.04.2025).